

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

ĐỒNG NGỌC HUẤN

**NGHIÊN CỨU TRI THỨC BẢN ĐỊA TRONG QUẢN LÝ
SỬ DỤNG CÂY THUỐC CỦA CỘNG ĐỒNG TẠI
XÃ MẪU SƠN, HUYỆN LỘC BÌNH, TỈNH LẠNG SƠN**

LUẬN VĂN THẠC SỸ LÂM NGHIỆP

Thái Nguyên - 2015

**ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC NÔNG LÂM**

ĐỒNG NGỌC HUẤN

**NGHIÊN CỨU TRI THỨC BẢN ĐỊA TRONG QUẢN LÝ
SỬ DỤNG CÂY THUỐC CỦA CỘNG ĐỒNG TẠI
XÃ MẪU SƠN, HUYỆN LỘC BÌNH, TỈNH LẠNG SƠN**

**NGÀNH: LÂM HỌC
MÃ SỐ: 60.62.02.01**

LUẬN VĂN THẠC SĨ LÂM NGHIỆP

NGƯỜI HD KHOA HỌC: TS. ĐỖ HOÀNG CHUNG

Thái Nguyên - 2015

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan luận văn này do chính tôi thực hiện dưới sự hướng dẫn khoa học của TS. Đỗ Hoàng Chung.

Các số liệu kết quả nghiên cứu trong khóa luận của tôi hoàn toàn trung thực và chưa hề công bố hoặc sử dụng để bảo vệ học vị nào.

Nội dung luận văn có tham khảo và sử dụng các tài liệu, thông tin được đăng tải trên các tác phẩm, tạp chí,... đã được chỉ rõ nguồn gốc.

Nếu sai tôi xin hoàn toàn chịu trách nhiệm.

Thái Nguyên, tháng năm 2015

Người hướng dẫn khoa học

Tác giả

TS. Đỗ Hoàng Chung

Đông Ngọc Huân

LỜI CẢM ƠN

Thực tập tốt nghiệp là một giai đoạn cần thiết và hết sức quan trọng của mỗi học viên, đó là thời gian để học viên tiếp cận với thực tế, nhằm củng cố và vận dụng kiến thức mà mình đã học được trong nhà trường. Được sự nhất trí của Ban giám hiệu nhà trường, Phòng quản lý đào tạo sau đại học - Ban chủ nhiệm khoa Lâm Nghiệp - Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên, tôi đã tiến hành thực hiện luận văn: ***"Nghiên cứu tri thức bản địa trong quản lý sử dụng cây thuốc của cộng đồng tại xã Mẫu Sơn, huyện Lộc Bình, tỉnh Lạng Sơn"***

Sau một thời gian nghiên cứu và thực tập tốt nghiệp, bản báo cáo thực tập tốt nghiệp của tôi đã hoàn thành.

Vậy tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành tới các thầy cô giáo trong khoa Lâm Nghiệp, Trường Đại học Nông Lâm Thái Nguyên đã giảng dạy và hướng dẫn chúng tôi.

Đặc biệt tôi xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc tới thầy giáo TS. Đỗ Hoàng Chung đã tận tình hướng dẫn và giúp đỡ tôi trong quá trình thực hiện đề tài.

Tôi xin cảm ơn các ban ngành lãnh đạo UBND xã Mẫu Sơn, huyện Lộc Bình tỉnh Lạng Sơn cùng người dân trong xã Mẫu Sơn - huyện Lộc Bình, đã tạo điều kiện giúp tôi trong quá trình thực tập để hoàn thành luận văn này.

Cuối cùng tôi xin gửi lời cảm ơn tới gia đình, bạn bè đã luân động viên giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Tôi xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, ngày tháng năm 2015

Tác giả

Đông Ngọc Huân

MỤC LỤC

	Trang
Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn	ii
Mục lục	iii
Danh mục các từ viết tắt.....	v
Danh mục các bảng	vi
Danh mục các hình.....	vii
MỞ ĐẦU	1
1.1. Đặt vấn đề	1
1.2. Mục tiêu nghiên cứu của đề tài	2
1.3. Ý nghĩa của đề tài.....	3
1.3.1. Ý nghĩa trong học tập và nghiên cứu khoa học.....	3
1.3.2. Ý nghĩa trong thực tiễn	3
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN TÀI LIỆU.....	4
1.1. Tổng quan về tình hình nghiên cứu trong và ngoài nước	4
1.1.1. Tình hình nghiên cứu trên thế giới.....	4
1.1.2. Tình hình nghiên cứu trong nước.....	7
1.2. Tổng quan về khu vực nghiên cứu	16
1.2.1. Vị trí địa lý	16
1.2.2. Địa hình địa thế	17
1.2.3. Khí hậu thủy văn	17
1.2.4. Điều kiện kinh tế - xã hội.....	17
1.2.5. Trình độ dân trí – phong tục tập quán.....	17
1.2.6. Cơ sở hạ tầng và các công trình đầu tư	18
1.2.7. Đất đai tài nguyên rừng, đất lâm nghiệp.....	18
CHƯƠNG 2: ĐỐI TƯỢNG, NỘI DUNG	
VÀ PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU.....	19
2.1. Đối tượng và địa điểm nghiên cứu.....	19

2.2. Thời gian nghiên cứu:	19
2.3. Nội dung nghiên cứu	19
2.4. Phương pháp nghiên cứu.....	20
2.4.1. Kế thừa các tài liệu cơ bản	20
2.4.2. Phương pháp chuyên gia	20
2.4.3. Phương pháp thu thập số liệu	20
2.4.4. Phương pháp nghiên cứu thực vật học	24
2.4.5. Phương pháp nội nghiệp	26
CHƯƠNG 3: KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU.....	27
3.1. Thành phần loài cây được sử dụng làm thuốc	27
3.2. Mức độ khai thác, sử dụng và các loài cây thuốc ưu tiên bảo tồn	47
3.3. Tri thức bản địa trong việc khai thác và sử dụng các loài cây thuốc	49
3.3.1. Tri thức bản địa trong việc khai thác các loài cây thuốc.....	49
3.3.2. Tri thức bản địa trong việc sử dụng các loài cây thuốc	54
3.3.3. Tri thức bản địa thể hiện cách bảo quản các loài cây thuốc.....	54
3.4. Tri thức bản địa trong việc gây trồng các loài cây thuốc	59
3.4.2. Các bài thuốc cần được lưu giữ và bảo tồn.....	60
KẾT LUẬN VÀ KIẾN NGHỊ	61
Kết luận	61
Kiến nghị	61
TÀI LIỆU THAM KHẢO	63

DANH MỤC CÁC TỪ VIẾT TẮT

CHỮ VIẾT TẮT	Ý NGHĨA
WWF	Tổ chức Quỹ thiên nhiên thế giới
WHO	Tổ chức Y tế thế giới
UNESCO	Tổ chức Di sản văn hóa thế giới
NCCT	Người cung cấp tin
CREDEP	Trung tâm nghiên cứu và phát triển cây thuốc Dân tộc cổ truyền
SĐVN	Sách đỏ Việt Nam
NĐ32/CP	Nghị định 32 chính phủ
IUCN	Liên minh bảo tồn thiên nhiên thế giới
EN	Nguy cấp cao
VU	Bị đe dọa, sắp nguy cấp
STT	Số thứ tự
UBND	Ủy ban nhân dân
THCS	Trung học cơ sở
VACR	Vườn – ao – chuồng – rừng
cs	Cộng sự

DANH MỤC CÁC BẢNG

	Trang
Bảng 3.1: Bảng các loài thực vật được cộng đồng các dân tộc khai thác sử dụng làm thuốc tại xã Mẫu Sơn, huyện Lộc Bình, tỉnh Lạng Sơn.....	27
Bảng 3.4: Cây thuốc được người dân nhắc đến với số lần nhiều nhất từ cao xuống thấp.....	47
Bảng 3.3: Bảng mô tả đặc điểm hình thái và sinh thái của một số loài cây tiêu biểu được cộng đồng dân tộc sử dụng làm thuốc	36
Bảng 3.5: Tri thức bản địa về khai thác và sử dụng các loài cây thuốc.....	50
Bảng 3.6: Các bài thuốc của cộng đồng dân tộc tại xã Mẫu Sơn, huyện Lộc Bình – tỉnh Lạng Sơn	55
Bảng 3.7: Phân hạng cây thuốc theo mức độ đe dọa và cần bảo tồn tại xã Mẫu Sơn huyện Lộc Bình – tỉnh Lạng Sơn.....	59
Bảng 3.8: Các bài thuốc quan trọng của cộng đồng dân tộc cần được lưu giữ và bảo tồn.....	60

DANH MỤC CÁC HÌNH

	Trang
Hình 2.1. Đường cong xác định cây thuốc trong một cộng đồng cho thấy có thể dừng phòng vấn khi số loài không tăng.	21
Hình 3.1. Biểu đồ thể hiện bộ phận thu hái.....	49
Hình 3.2. Biểu đồ thể hiện cách sử dụng các loại cây thuốc	54
Hình 3.3. Biểu đồ thể hiện cách bảo quản của các loài cây thuốc	55

MỞ ĐẦU

1.1. Đặt vấn đề

Rừng là tài nguyên quý giá, là một bộ phận quan trọng của môi trường sống, luôn gắn liền với đời sống của đồng bào các dân tộc miền núi. Rừng không chỉ có giá trị về kinh tế mà còn có ý nghĩa rất lớn trong nghiên cứu khoa học, bảo tồn nguồn gen, bảo tồn đa dạng sinh học, điều hoà khí hậu, phòng hộ đầu nguồn, hạn chế thiên tai, ngăn chặn sự hoang mạc hoá, chống sói mòn, sạt lở đất, ngăn ngừa lũ lụt, đảm bảo an ninh quốc phòng, đồng thời rừng cũng tạo cảnh quan phục vụ cho du lịch sinh thái, du lịch cộng đồng.

Cây thuốc dân gian từ lâu đã được nhiều người quan tâm đến đây là nguồn tài nguyên thực vật có giá trị thiết thực cho các cộng đồng địa phương trong việc phòng chữa bệnh, ngoài ra nó còn có giá trị trong việc bảo tồn nguồn gen, cung cấp cho lĩnh vực dược học.

Cho đến nay Việt Nam vẫn được đánh giá là nước có nguồn tài nguyên sinh vật đa dạng và phong phú, trong đó có tài nguyên cây thuốc, đặc biệt là khu vực Trường Sơn. Thêm vào đó với những kinh nghiệm đã được tích lũy qua 4000 năm lịch sử, đã sử dụng nguồn tài nguyên phục vụ cho nhu cầu cuộc sống từ ăn, mặc, ở, chăm sóc sức khỏe và chữa bệnh vv... của cộng đồng 54 dân tộc anh em. Đó là một ưu thế lớn trong việc sử dụng nguồn tài nguyên thực vật trong đó có nguồn tài nguyên cây thuốc góp phần nâng cao đời sống và sức khỏe của mọi người đặc biệt là các đồng bào Dân tộc thiểu số ở các vùng sâu, vùng xa nơi cuộc sống của họ gặp nhiều khó khăn phụ thuộc rất nhiều vào tài nguyên thiên nhiên trong đó có rừng.

Theo các nhà phân loại thực vật ở Việt Nam giàu tài nguyên thực vật nhất Đông Nam Á, nơi có khoảng 12.000 loài thực vật bậc cao. Trong đó có 3.948 loài được dùng làm thuốc (viện dược liệu, 2007) chiếm khoảng 37% số loài đã biết. Đó chưa kể đến những cây thuốc gia truyền của 53 dân tộc thiểu số ở Việt Nam, cho đến nay chúng ta chỉ mới biết được có một phần. Ngoài ra các nhà khoa học Nông Nghiệp đã thống kê được 1.066 loài cây trồng trong đó cũng có 179 loài cây sử dụng